

24. Felvilágosult abszolútizmus a Habsburg Birodalomban

Hoang Trung Anh (2025A)

Felvilágosult abszolútizmus általános jellemzői:

- **Közép-Európában jellemző:** Habsburg Birodalom, Poroszország
- **rendeleti kormányzás** (országgyűlést nem hívják össze, az uralkodó a rendek kizorításával kormányoz)
- az ország **modernizációja**, melynek célja a Ny-Európa-hoz való felzárkóztatás
- gazdasági, oktatási, egészségügyi reformok
- **közió** – a jobbágyság életkörülményeinek javítása (ez volt a legnépesebb társadalmi réteg)
- **vallási türelem**

MÁRIA TERÉZIA (1740–1780):

- 1741, pozsonyi országgyűlés: „*Vitam et sanguinem!* (= *Életünket és vérünket*)”
a magyar rendek biztosítják MT-t hűségükről, katonai segítséget nyújtanak a porosz támadás visszaverésében
- 1754: **merkantilista kettős vámrendelet**
 - külső vámhatár: Habsburg Birodalom köré → a magyar gabona nem kerülhet a Habsburg Birodalmon túl
 - belső vámhatár: Mo. és a többi tartomány köré, az örökös tartományok alacsony vámmal importálhatnak iparcikket Mo.-ra
 - értékelése: az osztrák-cseh ipar helyzetét erősítette, a magyar ipar fejlődését viszont hátráltatta
 - Mo. terményeinek volt biztos felvevőpiaca, ám az ország – adottságainak megfelelően – még inkább agrárországgá vált
- 1767: **úrbéri pátenz**
 - két fontos intézkedése:
 - úrbér (= földesúri szolgáltatások) szabályozása, pl. a robot maximalizálása
 - majorsági / jobbágyföld arányának rögzítése (hogy a földesurak ne növelhessék tovább a majorságot)
 - csökkentette a jobbágyok kiszolgáltatottságát, bár nem jelentett jobbágyfelszabadítást
 - állami adóalany védelme!
 - magyar nemesség (az országgyűlés) ezt nem fogadja el, MT ezután tér át rendeleti kormányzásra
- 1777: **Ratio Educationis**
 - oktatási rendelet
 - ajánlja a gyermekek (6–12 év között) taníttatását
 - állami tanterv (egyház befolyásának csökkentése)

II. JÓZSEF (1780–1790):

- **„kalapos király”** nem koronáztatja meg magát, mert nem akarta letenni a koronázási esküt
viszont viselte a német-római császári címet
 - felvilágosult abszolútizmus
 - rendeleti kormányzás → igen sok rendelet, 10 év alatt kb. 6000
 - → ez a rendi dualizmus felszámolását jelentette, semmibe vette Magyarország birodalmon belüli önállóságát
 - jelmondata: „*Mindent a népért, semmit a nép által!*”
 - az egyszerűség híve volt, felfokozott reformdüh, türelmetlen, nehéz természetű ember
- uralkodása nagy indulatokat kavart
 - a nemesség többsége egyre jobban idegenkedett a változásoktól, csak egy szűk kör támogatta
 - hívei a jozefinisták (felvilágosult nemesség), pl. Széchényi Ferenc, Kazinczy Ferenc
 - a vallási türelem a protestánsok körében szerzett számára híveket
- egyházpolitika
 - nem oktató, nem betegápoló – azaz társadalmilag haszontalannak ítélte – **szerzetesrendek felosztatása**
 - 1781: **türelmi rendelet**: szabadabb vallásgyakorlat a protestánsok (evangélikusok és reformátusok), valamint az ortodoxok számára: templomépítés, hivatalviselés lehetősége
- 1784: **nyelvrendelet**: latin helyett a német nyelv az államnyelv
 - célja: modernizáció, központosítás
- 1785: **jobbágyrendelet**
 - előzmény: 1784. évi erdélyi (román) parasztfelkelés
 - szabad költözés joga
 - úriszék eltörlése
 - jobbágy elnevezés eltörlése, helyette paraszt
- **vármegyék fölszámolása**, helyettük kerületeket hoz létre – hiszen a vármegyei közélet volt a nemesi / rendi ellenállás fő színtere
- **népszámlálás, birtokösszeírás**
 - valószínű célja: a nemesek megadóztatása, ezzel a nemesi kiváltság eltörlése → végrehajtása nagy ellenkezésbe ütközik
 - ezzel a birodalom egységesítését is szolgálta
 - ezen első népszámlálás szerint Magyarország népessége (Horvátországgal együtt) kb. 9,5 M fő, a magyarok aránya 40%
- **szerencsétlen külpolitika**: belép az orosz-török háborúba orosz oldalon; a harcok elhúzódnak, II. József megbetegszik a harctéren
- 1790: **nevezetes tollvonás**
 - II. József halála előtt a birodalomban krízishelyzet: külpolitikai kudarcok, az 1789-es francia forr. híre, nemesi ellenállás
 - II. József a halálos ágyán minden rendeletét visszavonja, kivéve háromat
 - türelmi rendelet
 - jobbágyrendelet
 - alsópapság anyagi helyzetéről szóló rendelet
- megítélése halála óta vita tárgyát képezi: „országromboló uralkodó” ↔ „feudalizmussal harcoló, liberális hős császár”